

Roks yttrande SOU 2025:53 Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper

Synpunkter från Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige
Roks är den äldsta riksorganisationen som enbart samlar kvinnojourer och tjejjourer i Sverige. Vi är en feministisk och kvinnoseparatistisk organisation vars uppgift det är att synliggöra och motverka mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn. Vår t mål är att bidra till en förbättring av kvinnors och tjejers livsvillkor. Roks ser att mäns och killars våld kan drabba alla kvinnor och tjejer, men också att kvinnors och tjejers livsvillkor kan variera beroende av etnicitet, social tillhörighet, ålder, sexualitet, funktionshinder och missbruk. Därför är det nödvändigt att belysa både de erfarenheter som skiljer oss och de som förenar kvinnor och tjejer. Roks uppmärksammar att mäns våld mot kvinnor, tjejer och barn är ett systematiskt våld och ska därför ses som ett samhällsproblem. Kärnan i Roks verksamhet är stödet till lokala kvinno- och tjejjourer i deras utveckling och arbete för kvinnor, tjejer och barn som är utsatta för mäns våld. Roks är där för att ge kvinnan, tjejen och barnet en plats för att ta sig ur en relation där mannen utsätter henne för våld. För att stötta och hjälpa henne krävs att vi påverkar reformerna.

Roks synpunkter

Utredningens utgångspunkt

Roks ser med oro på hur utredningen framställer människor som söker sig till Sverige. Att antyda att ersättningsnivåer skulle utgöra ett incitament för kvinnor att lämna sina hem, sina sociala nätverk – och i vissa fall till och med sina barn – är en allvarlig förenkling av verkligheten och djupt missvisande.

Särskilt bekymmersam är beskrivningen av att nuvarande ersättningar skulle locka människor med lägre utbildning och inkomster. Roks kan inte göra en annan bedömning än att utredningen syftar till kvinnor. En sådan framställning riskerar att avhumanisera kvinnor och reducerar deras drivkrafter till ekonomiska kalkyler, utan att ta hänsyn till de komplexa och ofta livshotande omständigheter som ligger bakom beslutet att migrera.

Det är också viktigt att understryka att det i stor utsträckning är kvinnor som drabbas av dessa nedskärningar, då kvinnor i högre grad än män är beroende av trygghetssystem som ekonomiskt bistånd, etableringsersättning och andra former av stöd. När ersättningarna ifrågasätts och begränsas, är det i praktiken kvinnors trygghet och handlingsutrymme som minskar.

Att tala om att "minska tilldragningseffekterna till Sverige" på det här sättet speglar en djupt problematisk människosyn, framförallt kvinnosyn där flykt och migration

framställs som ett resultat av välfärdssystemets generositet snarare än som ett uttryck för behov av skydd, säkerhet och en framtid – något som i synnerhet kvinnor ofta söker för sig själva och sina barn.

Roks kritiserar utredningens bristande jämställdhetsanalys och dubbelmoral i våldsförebyggande arbete

Roks ställer sig kritiska till utredningens jämställdhetsanalys. Även om en sådan analys formellt har genomförts, saknar konsekvensbeskrivningen ett tydligt och genomgripande perspektiv på våldsutsatta kvinnor och barn.

Utredningen konstaterar visserligen att reformerna riskerar att öka den ekonomiska ojämställdheten och försvåra för kvinnor att lämna våldsamma män – men trots detta får dessa insikter inget genomslag i de slutliga förslagen. En jämställdhetsanalys som inte påverkar utredningens förslag är i praktiken verkningslös.

Det är välkänt att ekonomisk kontroll är ett centralt verktyg i mäns våld mot kvinnor. Att inskränka tillgången till ekonomiskt bistånd innebär att kvinnor i praktiken förlorar möjligheten att skapa ett eget handlingsutrymme och att lämna en våldsam man. I många fall kan ett bidrag vara den avgörande faktorn mellan att ta sig och sina barn till frihet – eller att tvingas stanna kvar i ett livshotande sammanhang.

Roks vill även särskilt påtala regeringens arbete mot sk. hedersrelaterat våld och förtryck, där man ofta framhåller vikten av att skydda kvinnor, tjejer och barn från våld i familjer med annan kulturell bakgrund. Samtidigt tas nu utredningar fram som just försvårar för dessa kvinnor och barn att ta sig ur våldet – genom att inskränka deras möjlighet till ekonomiskt stöd. Det är en farlig dubbelmoral att i ena ändet tala om att skydda kvinnor från våld i hederns namn, och i nästa ta ifrån dem möjligheten att faktiskt lämna det.

Roks avvisar utredningens slutsatser om förenlighet med mänskliga rättigheter för kvinnor, tjejer och barn

Roks ställer sig starkt kritiska till att utredningen uttryckligen riktar in sig på tredjelandsmedborgare – detta trots de tydligt identifierade riskerna för diskriminering och inskränkningar av lika rättigheter och möjligheter, särskilt för kvinnor och barn med vissa etniska tillhörigheter.

Utredningen gör bedömningen att förslagen inte står i strid med Sveriges internationella åtaganden eller någon av de centrala människorättskonventionerna. Samtidigt pekar utredningen själv på en rad allvarliga risker för just diskriminering och ojämlik behandling – bland annat när det gäller kvinnor och barn med utländsk bakgrund, samt kvinnor och barn med funktionsnedsättning.

Roks delar inte utredningens bedömning att förslagen är förenliga med folkrätten. Vi ifrågasätter särskilt utredningens tolkning av barnkonventionen. Att genomföra lagstiftning som medför ökade hinder för tillgång till grundläggande trygghet, och som i praktiken försvårar möjligheten till skydd från våld och utsatthet, strider mot både konventionens anda och dess juridiska innebörd.

Det är inte acceptabelt att Sverige stiftar lagar som riskerar att undergräva de rättigheter som omfattas av våra internationella åtaganden om mänskliga rättigheter.

Roks avstyrker förslaget om krav på laglig vistelse som villkor för att anses bosatt

Roks avvisar förslaget om att införa krav på laglig vistelse för att betraktas som bosatt i Sverige. Förslaget innebär att vissa kvinnor helt skulle uteslutas från tillgång till både ekonomiskt bistånd och bosättningsbaserade socialförsäkringsförmåner – med särskilt allvarliga konsekvenser för våldsutsatta kvinnor och barn.

I många fall är det ekonomiska våldet en del av den våldsutsatthet som kvinnor lever med. När kvinnors rätt till grundläggande försörjning begränsas, riskerar detta att ytterligare binda dem till den våldsamma mannen. Ekonomisk självständighet är ofta en förutsättning för att kunna ta steget att lämna.

För att kvinnor och barn snabbt och tryggt ska kunna ta sig ur våldsamma mannens kontroll och våld krävs ett tillgängligt skyddsnät – inte fler hinder. Att neka våldsutsatta kvinnor och barn grundläggande ekonomiskt stöd på grund av deras juridiska vistelsestatus försvårar möjligheten att fly våld.

Roks anser att trygghetssystemen måste omfatta alla kvinnor och barn som befinner sig i Sverige, särskilt när det handlar om att skydda liv och hälsa.

Roks avstyrker förslaget om modell för kvalificering till socialförsäkringen

Roks motsätter sig den föreslagna modellen för kvalificering till socialförsäkringsförmåner. Förslaget, som innebär att kvalificering ska uppnås genom vistelsetid eller inkomst av arbete, riskerar att kraftigt missgynna våldsutsatta kvinnor och barn.

Det är välkänt att kvinnor som utsätts för våld av en man ofta tvingas lämna arbetslivet helt eller gå ned i arbetstid, som en del av den kontroll och isolering som våldet innebär. Att knyta tillgången till grundläggande trygghet till arbetsinkomst är därför att ignorera den verklighet som många våldsutsatta kvinnor lever i. För dessa kvinnor är det inte bara osannolikt – utan i praktiken omöjligt – att uppnå de krav som kvalificeringsmodellen ställer.

Ett av utredningens uttryckliga syften är att öka sysselsättningen och minska risken för utanförskap. Samtidigt bedömer utredningen själv att de positiva effekterna

främst kan komma att tillfalla män. Det innebär att förslaget, i sin praktiska tillämpning, riskerar att ytterligare förstärka den redan ojämställda tillgången till trygghetssystemen.

Även gravida kvinnor och personer med små barn riskerar att missgynnas, eftersom deras möjligheter att uppfylla arbetsvillkoret för en kortare kvalificeringstid ofta är begränsade.

Roks delar utredningens bedömning att den föreslagna bestämmelsen om undantag från kvalificeringsvillkoren lämnar utrymme för skönsmässig bedömning. Vi vill särskilt uppmärksamma risken för diskriminering i sådana bedömningar. Den könsmaktsordning som råder i samhället gör att kvinnor har mindre makt än män, och stereotyper föreställningar om kvinnor påverkar både myndighetsutövning och arbetsmarknadens strukturer.

I detta ljus riskerar lagförslaget inte bara att förstärka den befintliga maktobalansen mellan kvinnor och män, utan att också institutionalisera dem inom ramen för det svenska trygghetssystemet.

Beslut har fattats av Roks ordförande Adine Samadi. Tanja Peltola, vice ordförande i Roks styrelse, har varit föredragande.

Göteborg 18 september 2025

Adine Samadi Ordförande Roks